

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 5, Sayı 12, Temmuz 2018, ss. 45-52.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 5, Issue 12, July 2018, pp. 45-52.

ISSN 2148-5704

DOI Number: 10.17822/omad.2018.99

Geliş Tarihi/Received: 30.06.2018 Kabul Tarihi/Accepted: 23.07.2018

KIRŞEHİRLİ MEHMED FEVZİ'NİN “NASIL MUHARRİR OLUNUR” ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

A Review on Kırşehirli Mehmet Fevzi's How to Become a Writer

Şaziye DİNÇER BAHADIR**

Öz: II. Meşrutiyet devrinde matbuat hayatımız bir hayli renklidir. Hürriyetin memleket içindeki etkisinin en iyi hissedildiği yer matbuat âlemidir. Bu renkli âlemin son derece renkli simaları vardır. Bunlardan biri olan ve yazının toplumu değiştirip dönüştüreceğine inanan Mehmed Fevzi Efendi bu renkli âleme girmek isteyen münevverler için bu eseri yazmıştır. Eser, kendisi de bu yoldan geçmiş olan yazarın gözlem ve tecrübelerinden hareketle oluşturulmuş bir el kitabı niteliği taşımaktadır. Yazar eserinde, yazar (muharrir) olmak isteyen gençlere gazeteci olmanın yollarını ve iyi bir yazı veya makale yazmanın gerektirdiği şeyleri sade bir dil kullanarak öğretmeye çalışmıştır. Bu çalışmayla hem unutulmuş bir kişinin matbuat âlemine gireceklere tavsiyelerini yeniden okumuş hem de II. Meşrutiyet devrinin renkli bir simasının düşünce dünyasını daha yakından tanımış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Kırşehirli Mehmed Fevzi, Nasıl Muharrir Olunur?, muharrirlik (yazarlık), gazete

Abstract: In the Second Constitutional Period, Turkish press life was rather colourful. And the place where the influence of liberty was best felt throughout the country was press world. This colourful world also had pretty colourful figures. One of them, Mehmed Fevzi Efendi who believed that literature would change and transform the society wrote this work for the intellectuals desiring to enter into this lively world. It is a manual that was based on the observations and experiences of the author who himself also walked this path. Using a plain language, the author sought to teach how to become a journalist and the requirements of writing a good piece or article to young people who wanted to be a writer. This study allows us to reread the recommendations of a forgotten figure for those who will join the press world and to better know the thought-world of a colourful personality of the Second Constitutional Period.

Keywords: Kırşehirli Mehmed Fevzi, How To Be a Writer?, writership, newspaper

Giriş

Basın tarihimiz dünden bugüne çeşitli evrelerden geçmiş, bazen sesini herkese duyururken bazen de basının sesi kesilmiştir. Özellikle II. Abdülhamid dönemi basın tarihimiz açısından zorlu bir dönem olmuştur. Ahmet Emin Yalman, Abdülhamid'in basın karşısında duyduğu dehşeti, Ali Haydar Mithat Bey'in yayımladığı yazışmalarında şöyle anlatır: “Zat-ı Şahaneleri gazetelerde çıkan bu tür yazılara acilen bir son verilmesini istemektedir... Padişah Hazretleri bazı gazeteler hakkında verilen emr-i hümayunların en kısa sürede kanun mucibince uygulanmasını istemektedir.”¹ Yalman, basının sultanın günlük işleri arasında önemli bir yer tuttuğunu, sultanın bütün gazeteleri okuyup gerekli gördüğü yerlere derhâl müdahalede bulunduğunu belirtir. Abdülhamid'in basından duyduğu korku o derece büyüktür ki 1908

* Bu çalışma, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenen FEF.A4.17.021 numaralı projeden üretilmiştir.

** (Dr. Öğr. Üyesi), Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir/Türkiye, e-mail: saziyedincer@hotmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0002-8927-2672

¹ Ahmet Emin Yalman, *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, Çev. Birgen Keşoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 54-55.

Devrimi öncesinde İstanbul'da bir tek bile yeni gazete ve derginin yayımlanmasına izin verilmemiştir. Değişme gösteren şey ise uygulanan sansürün derecesidir.²

II. Meşrutiyet ile birlikte memleketteki yayın sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Server İskit, konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır. "Her türlü neşriyatın kablenneşir muayene ve teftişi kendiliğinden otomatikman ortadan kalkmış ve neşirden sonra da suçlar hiçbir cezaya tâbi tutulmamıştı. Çünkü ortada bir hükümet yoktu. Bu günlerin her nevi harekâtı gibi matbuat ve neşriyat hareketlerini de hudutsuz bir matbuat hürriyeti diye tavsif edebiliriz ki, bu da bir hürriyet değil, bir anarşi idi ve bu vaziyet, tabii olarak siyasi şantajlara da vücut vermişti."³

İskit'in isimlendirdiği bu "anarşi" ortamında şu gelişmeler olmuştur: "Hürriyetin ilanından sonra ilk bir buçuk ay zarfında gazete imtiyazı alanların miktarı iki yüzü geçmişti. Bu miktar gün geçtikçe çoğalıyordu. Pek çoklarının gazeteciliğin bir sermayeye ihtiyacı olduğunu bilmeden, bir kısmının da ne olursa olsun bir fikrin tervici veya müdafaası maksadile, hele birtakım adamların hemen hınç almak veya şantaj yapmak, külah kapmak gayesiyle ortaya attıkları bu gazete ve mecmuaların hiç birisi yaşayamamış ve ekserisinin hayatı bir kaç nüshaya veya ilk numarasına münhasır kalmıştır."⁴

Bu gelişmelerin temelinde şüphesiz meşrutiyetin getirmiş olduğu özgürlük havası vardır ancak bundan fazlası da söz konusudur. Tanzimat sonrasında gazete denilen iletişim aracı hayatımızda yer almaya başlamıştır. Ancak gazete sıradan bir iletişim aracı olmadığı gibi gazeteci de yalnızca muhabir değil aynı zamanda muharrirdir. Muharrir yalnız tahrir değil, topluma bir şeyler öğretmek göreviyle de donanmıştır. Nitekim yazının toplumu değiştirip dönüştüreceğine inanan bazı muharrirler, yazılarını, özellikle de gençler için özenle neşretmişlerdir. Mesela aynı devrin ünlü muharriri Cenab Şahabeddin'in gazete yazılarından derlediği *Evrâk-ı Eyyâm* isimli kitabındaki yazıların üçte birini "oğlu şahsında Türk gençliğine yazılmış açık mektuplar" oluşturmaktadır.⁵

"İdeal gazeteci" de bu muharrirlik vazifesini hakkıyla yerine getirebilen kimsedir. II. Meşrutiyet devrinin yayın patlamasının altında yatan nedenlerden birisi de söylediğimiz gibi yazarak toplumu değiştirip dönüştürme arzusudur. Bu nedeni bilmeden söz gelimi oradan oraya seyahat eden Ubeydullah Efendi'nin sırtında bir taş basması matbaa makinesi taşıyıp "Sada" isimli gazetesini çıkarmasını anlamlandıramayız. Gazetenin isminin altında şöyle yazmaktadır "Sada, vakit buldukça çıkar."⁶ Yani ne olursa olsun gazete çıkmalıdır, düzenli olamayacaksa bile vakit buldukça çıkmalıdır.

Çalışmamızın konusu olan Mehmed Fevzi Efendi, kitabını bu renkli âleme girmek isteyen gençlere tavsiye için yazmıştır. Ubeydullah Efendi'nin gazetesinin başlığı altına koyduğu, gülümsememize neden olan yukarıdaki sözün bir benzeri, onun İzmir Kemeraltı'ndaki mütevazı yazıhanesinin kapısında asılıdır: "İş Bitiren İdarehanesi." Kısacası Mehmed Fevzi için de tıpkı Ubeydullah Efendi gibi renkli bir sima desek abartmış olmayız.

Buraya kadar altını çizdiğimiz gibi muharrir hem yazardır hem de öğretici konumdaki muallim gibidir. Muharririn tahrir dışında hocalıkla vazifeli olmasının, her şeyi bilmesinin gereğini yine "İdeal Gazeteci, Efendi Babamız" Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı bir takrizden de çıkarabiliriz:

"Oğlum! Yalnız bir şeyi öğrenmeli, fakat mükemmel olarak! Yahut her şeyi öğrenmeli, bittabi nakıs olarak! Osmanlılığımızın bugünkü hâline nispetle şu iki şıktan bence ikincisi

² Ahmet Emin Yalman, *age.*, s.77-80.

³ Servet İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2000, s. 91.

⁴ Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, 1943, s. 144.

⁵ Cenab Şahabeddin, *Evrâk-ı Eyyâm*, Haz. Hasan Akay, Timaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 11.

⁶ Ö. Faruk Huyugüzel, *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. baskı, Ankara 2000, s. 583.

mürecehtir. Ben sana onu tavsiye ederim. Fakat bundan sonra birincisi müreccah olacaktır. Sen de evlâdına onu tavsiye eyle!"⁷

Mehmed Fevzi de aslında bu ilkedden hareketle muharrir olacak kişiye herhangi bir konu hakkında nasıl bilgi sahibi olacağını, bunu nasıl aktaracağını anlatmaktadır. Devrin hemen her muharriri gibi o da biraz ansiklopedisttir, yani her konudan bir parça anlamalı ve gerektiğinde yazmalıdır. Bunu eserinde şu cümlelerle ifade eder.

"Ne kadar aldaniyormuşum, yazılarına hayran kaldığım muharrirler, ziraat ilmini meğerse mütehasısları kadar değil, mekteplerde program mucibince ziraat dersi gören efendiler kadar biliyorlarmış, siyaset meselelerine ruh ve renk verecek kuvvet ve maddeleri pek kolaylıkla buluyorlarmış. Yoksa benim zannettiğim gibi her ilmi yutmuş ve her fenni ezber etmiş değillermiş."⁸

Mehmed Fevzi bunun muharrir olmak için "fihrist" olabilmeyen kâfi olduğunu söyler.

"İşte, muharririn (fihrist) olması demek, bahsedeceği meselenin hangi kitapta mestur olduğunu bile bilmesi demektir ki, bu da vaktiyle birçok kitaplar okumuş olmakla ve bir zamanlar mekteplerde tahsilde veya bilahare tettebbuatta bulunmakla mümkündür."⁹

1. Kırşehirli Mehmed Fevzi'nin Hayatı

Kırşehirli Mehmed Fevzi'nin hayatı hakkında çok şey bilinmemektedir. Hakkında derli toplu bilgi bulduğumuz kaynak Ömer Faruk Huyugüzel'in, "İzmir Fikir ve Sanat Adamları 1850-1950" isimli kitabıdır. Kırşehir'de doğduğu daha sonra İzmir'e yerleştiği bilinmektedir. Fevzi, sıradan bir Anadolu insanıdır, doğduğu tarihe dair bilgimiz yoktur. İptidâî mektep dışında bir tahsili de olmamıştır. Yüksek bir tahsili olmamasına rağmen kendisini yetiştirmiş ve sürekli okuyan bir kişidir. Çocukluk yılları Kırşehir'de geçen Mehmed Fevzi, askerlik için İzmir'e gelmiş ve burada kalmıştır. Ahmet Oğuz, Hüseyin Rifat'ın hatıratındaki "yakasına askerlik yapıştı" sözünden yola çıkarak İzmir'e askerlik için değil daha önceki bir tarihte geldiğini belirtmiştir.¹⁰ Hayatını sebze meyve satarak hakkâklık (mühür kazıma) yaparak kazanmıştır. Yalnız, kimsesiz birine yaraşır biçimde olmuştur ölümü. 8 Mayıs 1915'te İzmir Gurebâ Hastanesi'nde veremden ölmüştür. Huyugüzel, onun gazetecilik macerasını şu şekilde özetlemiştir.

"Sonuç olarak Mehmet Fevzi'nin gazeteciliğe halihazır bilgilerimize göre 1909 mayısında İttihat'taki yazılarıyla başlamış, 1910 yılının ilk aylarında Köylü'nün yazı kurulundayken yazdığı yazılarla devam etmiş, bu arada yazar 1910 yılı sonu ile 1911 yılı başlarında Celâli gazetesinde, 1911 temmuzundan sonra da Gâve gazetesinde bir süre başyazar olarak çalışmıştır. 1913 yılı başında Ahenk'te çıkan makalelerinden sonra İzmir'e taşınan Mülhakât'ın başyazarlığını üstlenen Mehmet Fevzi, 1913 martından itibaren de Türk gazetesinin başyazarlığını yapmıştır."¹¹

Gazeteciliğinin yanında iki basılı esere sahiptir: "İki Şehid-i Aşk ve Nasıl Muharrir Olunur?" "İki Şehid-i Aşk", 1328 (1912) yılında 23 sayfa olarak İzmir'de basılmış küçük bir hikâyedir. Bu eser üzerinde Nuran Özlük, bir çalışma yapmış ve tüm metni Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine çevirmiştir.¹² "Nasıl Muharrir Olunur?" adlı eseri ise 46 sayfa hâlinde 1332 (1914) yılında İzmir'de basılmıştır. Daha çok yazar olmak isteyen gençlere gazeteci olmanın yollarını ve iyi bir yazı yazmanın gerektirdiği şeyleri öğretmeye çalışmıştır.

⁷ Orhan Okay, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991, s. 11.

⁸ Mehmed Fevzi, *Nasıl Muharrir Olunur?*, Milli Kütüphane, 06 Mil EHT A 1382, s. 8.

⁹ M. Fevzi, *age.*, s. 15-16.

¹⁰ Ahmet Oğuz, "Kırşehirli Mehmet Fevzi Efendi (?-8 Mayıs 1915) ve Gazeteciliği", *Cappadocida Journal of History and Social Sciences*, C. 1, s. 15.

¹¹ Ö. F. Huyugüzel, *age.*, s. 342.

¹² Nuran Özlük, "Kullanımlık Metinden (Gebrauchstexte) Edebî Metne veya Edebî Metinden Kullanımlık Metne: İki Şehid-i Aşk", *Journal of Strategic Research in Social Science*, Cilt 3, S. 1, 2017, s. 21-30.

Mehmed Fevzi'nin gazeteciliğini ve bu eserini değerlendiren bir çalışma da Ahmet Oğuz tarafından yapılmıştır.¹³ Aynı eserin tamamı tarafımızdan bir proje kapsamında Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktarılmıştır.

Mehmed Fevzi'nin matbuat faaliyetlerini İzmir'de sürdürmesi tesadüf değildir. Devrin İzmir'i oldukça canlı bir sosyal ve kültürel hayata sahiptir. Bunu yalnızca Huyugüzel'in çalışmasına bakarak bile anlayabiliriz. Bu şehir, Halid Ziya, Ömer Seyfettin, Baha Tevfik, Bezmi Nusret gibi pek çok yazar yetiştirmiştir. İzmir'in bu canlı sosyokültürel iklimini Rıza Bağcı'nın Baha Tevfik ile ilgili çalışmasında da görürüz: "Baha Tevfik'in doğup büyüdüğü, yetiştiği ve ilk olarak yazı hayatına atıldığı şehir olan İzmir, Türk dilinin gelişme ve sadeleşmesinde önemli bir yere sahiptir."¹⁴

2. Eser Hakkında

"Nasıl Muharrir Olunur?" isimli eser, 1332 (1914) yılında basılmıştır.¹⁵ Yazar eserinde, yazar (muharrir) olmak isteyen gençlere gazeteci olmanın ve iyi bir yazı veya makale yazmanın yollarını öğretmeye çalışmıştır. 46 sayfadan müteşekkil olan eser, Millî Kütüphanede bulunmaktadır.

İncelediğimiz eser konuşma diliyle yazıldığı için sade bir dile sahiptir. Agâh Sırrı Levend'in¹⁶ gruplandırmasına uyarak Fevzi'nin kullandığı dilin "Yeni Lisancılar"ın dili olduğunu söyleyebiliriz. Yazar, anlatmak istediklerini kısa ve anlaşılır cümlelerle ifade etmiştir. Anlatımı renklendirmek adına benzetmelerden faydalanmıştır. Metinde yer yer Arapça ve Farsça sözcükler de yer almıştır ancak bunlar metnin anlaşılmasını engelleyici nitelikte değildir.

Kırşehirli Mehmed Fevzi'nin yazarlığa dair duygu ve düşüncelerini anlattığı eserde yazarın bizzat başından geçen olaylar da yer almıştır. Yazarlığa dair bir giriş bölümünden sonra "Muharrir ve muharrirlik nedir, nasıl muharrir olunur, makale ve mevzu nedir ve nasıl bulunur, makale nasıl yazılır?" başlıkları altında konuyu irdelemiştir.

Giriş bölümünde yazar, gençlerin yazılarıyla şöhret bulmak için hevesli olduğunu, gençlerin kalemi ellerine aldıklarında yazı yazma ve yazdıklarının beğenilmeyip eleştirilmesi hususunda tedirgin olduğunu, yazılarının beğenilmediği zaman yazma heveslerinin yok olduğunu dile getirmiştir. Yazar kendisi de önceleri yazdığı yazıların bir gazetede beğenilmediği takdirde başka bir gazeteye gönderdiğini ve bu durumdan kârlı çıktığını söylemiştir.

Makale yazarken konu bulmanın nasıl bir çile olduğunu yaşadığı bir olayla anlatan yazar, muharrirliği yapamayacağını düşünmüştür. Yazar, muharrirlikle ilgili olarak şu tespitte bulunmuştur: "Muharrirler nasıl mahluklardır ki, her şeyi mütehassısları kadar bilirler ve her gün bir nevi ilimden, her makalesinde bir çeşit fenden bahsediyorlar." Böyle düşünen yazar, çok uzun müddet sonra muharrirliğin bir "sanat" olduğunu anlamış ve yazı yazmanın bir marifet ve keramet göstergesi olduğunu kabul etmiştir. Herhangi bir konuda yazı yazabilmek için o konuyu uzmanı kadar bilmenin gerekli olmadığını, kendisinin tabiriyle "mekteplerde program gereği ziraat dersi görenler kadar" bilmenin yeterli olduğunu keşfetmiştir. Yazarlığı bir "sanat" olarak tanımlayan yazar, bu kitabı muharrirliğe heveskâr gençlerle her gün yazı yazabilmek isteyenlere hediye etmiştir.¹⁷

İlk bölümde "Muharrir ve Muharrirlik Nedir?" sorusunun cevabını aramıştır. "Muharrir; biraz dalgın, biraz şaşkın, biraz da taşkın olur" diyen yazar, muharrir olanların muharrir

¹³ Ahmet Oğuz, *age.*, s. 14-19.

¹⁴ Rıza Bağcı, *Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, Kaynak Yayınları, İzmir 1996, s. 112.

¹⁵ *Nasıl Muharrir Olunur?*, Millî Kütüphane, 06 Mil EHT A 1382.

¹⁶ Agâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. baskı, Ankara 1972, s. 350.

¹⁷ M. Fevzi, *age.*, s. 3-9.

olmayanlardan farklı olduğunu vurgulamıştır. Fark sadece talihte değil mezhep ve meşrepçe de özgür olmalarıdır. Muharririn eline kalem aldığı zaman bütün mevcudiyetinden sıyrıldığı söyleyen yazara göre, onlar genellikle şöhrete ve özgürlüğe düşkündürler. Muharrirlik ise "fihrist" olabilmektir. Yani muharririn bahsedeceği konu hakkında ilgili kitapları okumuş olması ve bilgiye hangi kaynaklardan ulaşabileceğini bilmesi gereklidir.¹⁸

İkinci bölümde nasıl muharrir olunacağı konusunda bilgi verilmiştir. "Fikrimce muharrir olmak için yalnız büyük bir cüret ister. Makalesinin tenkit olunmasından, fikrinin cerh edilmesinden korkanlar muharrir olamazlar... O hâlde bir muharrir, muhataplarını kendi derecesinin dununda görerek yazı yazarsa, makalelerinde daha ziyade muvaffak olur ve her gün yazı yazamamanın mühim sebeplerinden birinden, yani cüretsizliğinden yakayı kurtarır. Ben bunu bizzat nefsimde ettiğim tecrübeler üzerine söylüyorum." Muharrir olmak için gerekli olan şey sadece büyük bir cüretkârlıktır. Muharrir muhataplarını kendi seviyesinin altında görürse başarıya ulaşır. Yazar burada kendisinin nasıl muharrir oluşunu ve nasıl cüretkârlığa ulaştığını anlatır.¹⁹

Üçüncü bölümde makale ve mevzunun ne olduğu ve nasıl bulunduğu üzerinde durulmuştur. Yazara göre özellikle ihtiyaçlar içerisinde yüzen şark memleketlerinde konu bulmak çok kolaydır. Mesela, bir konsol için bile makale yazılabilir; çünkü yazara göre bunu yapan ecnebi, satan ecnebi, onu odasında kullanan ise Müslümandır. "Yerli kumaşlarını giymemin yüzünden Avrupa'ya akan altınlar, bu kadar eşcâr-ı mütenevvia yetiştiren Anadolumuz var iken garptan gelen boyalı bastonlar, Tokat bakırlarından mamûl sağlam sahanlar, tabaklar yerine kullandığımız çürük ve zücâci kaplar için garplılara verdiğimiz paralar... ayrı ayrı hararetle makalelere ve tenperverane yazılara hep birer mevzu olur." Kısacası üstümüzdeki kumaştan tutun da evimizde yer alan eşyalara kadar her şey makale zemini oluşturur.²⁰

Dördüncü bölümde makalenin nasıl yazılabileceği konusuna değinilmiştir. Muharririn diğer gazetelerdeki yazılardan, ayet ve hadislerden faydalanabileceğini belirten yazar, bazen oturuş yerden yazı uydurulabileceğini söylemiştir. "Makalelerine en evvel parlak bir ser-levha bulması, yine parlak bir iptida (yani mukaddime) yapması ve sonra yine parlak bir intiha (yani hatime) ile bitirip maksat, müddeâ, mütalaa ne ise, onu hülâsaten nihayette bir daha tekrar ile karinin gözleri önüne ve samiinin kulaklarına topluca atıvermesi lazımdır ki, asıl okuyanlara ve dinleyenlere karşı gösterilecek sanat budur." Diğer yazılardan faydalanmayı bir nevi hırsızlık olarak nitelemiş bu hırsızlığın başka hırsızlığa benzemediğini "altını çalmak için gümüş el ister" sözüyle desteklemiştir. Ayrıca etkili bir başlığın okurların ilgisini çekmek adına önemli olduğunu belirtmiştir.²¹

Beşinci bölüm "Yükselmek için alçalmak lazımdır." sözüyle başlar. Bu yazarın kaleme aldığı bir makaledir. Yazar bu bölümde dünyaya gerçek anlamda bağlanmadığımız o yüzden hakiki bir hayat yaşayamadığımızı hayıflanmıştır. Bizim manevi isteklerimizi Allah'tan, maddi isteklerimizi de devletten beklememizi eleştirmiştir. "Bakınız! Karşımızda bir Avrupa var. Yükselmiş yükselmiş bulutlara kadar çıkmış ve yine alçalmış alçalmış şu üstünde yürüdüğümüz toprağın en derin ve en karanlık yerlerine kadar inmiş. Vatani valide bilmişler, sanki karnına girmişler. Biz ise göğsü üzerini tepelemekten başka bir şey yapmıyoruz. Ölürsek belki yer altlarını o vakit göreceğiz!" Avrupa alçalmadıkça yükselmek yoktur kaidesiyle yaşamını sürdürmüştür. Mesela altın yerin derinliklerinde bulunur, elde edilmesiyle refah seviyesi yükselir. Bundan dolayı yükselmek için alçalmanın gerekli olduğu vurgulanır.²²

¹⁸ M. Fevzi, *age.*, s. 11-16.

¹⁹ M. Fevzi, *age.*, s. 17-19.

²⁰ M. Fevzi, *age.*, s. 20-22.

²¹ M. Fevzi, *age.*, s. 23-26.

²² M. Fevzi, *age.*, s. 27-32.

Ayrıca bu makale, bir nevi o dönemin "hayaliyun-hakikiyun" tartışmasının özeti gibidir. Kabaca özetlersek gerçekçiler, hayalcileri eleştirmekte, fen ile ilgili bir makale yazmanın şiir yazmaktan zor olduğunu belirtmektedirler. Romantik hayalleri bırakıp realist olup tekniğin, iktisadın farkına varmamız lazımdır, zira kurtuluşumuz burada, yani bir nevi "Kendi aklımızı kullanma cesareti göstermemizden" geçmektedir.²³

Altıncı bölüm "Katiller mi alkışlanıyor?" sorusuyla başlar. Savaşların insanlığı mahvettiğini belirten yazar, insanların hayattan koparılmasını ve buldukları yerleri terk etmek zorunda kalmalarını söylemiştir. "El-hâsıl bir pederin evladı, bir kadının ciğerparesi, bir kızın nişanlısı, harpte terk-i hayat ettiği gibi, dün şâd ve mesut olan yüz binlerce ailede harp sebebiyle terk-i dâr u diyara mecbur oluyor. Oğullar babalarını, valideler mini mini yavrularını, zevceler kocalarını ve bütün varını yoğunu gaip eyliyor ve harp, nerde baş gösterse, nerede ateş-i harp zuhur ederse oralarını harabe-zare çeviriyor!. O yerler ahalisine gözlerinden kanlı yaşlar döktürüyor. O memleketler için koleradan vebadan, taundan bed-ter bir felaket, bir tufan, bir kıyamet oluyor." Ona göre, savaşın sonunda galip olan her iki taraf da mağlup olan taraf kadar zarara uğrar; fakat galiplere "kahraman", maktullere de "oh" denir. Yani galipler, katiller alkışlanır! Yazar, insanların bir anadan bir babadan doğduğuna, bir başkasına kardeş olduğuna inanarak birbirini yemekten ve boğazlamaktan vazgeçmelerini ister. Fenelon'dan yaptığı alıntıyla bu bölümü bitirir.²⁴

Yedinci bölüm "Bırak onu hançer yapma orak yap." dizesiyle başlar. Yazara göre dünyada en uğursuz sanat tırpan yapılacak demirleri hançer yapmak, harman makinesi, çift demiri olacak madenleri top ve tüfek yapmaktır. Her şeyin savaş için yapıldığını eleştiren yazar savaşın insanlığı yok ettiğini, birçok şeyin ayaklar altında çiğnendiğini söyler. "Bin defa yazıldı; bir de ben yazacağım 'Hazır ol cenge ister isen sulh u salah' harp aleyhtarları nezdinde ne kıymetsiz söz! Eğer devletlerin düsturu siyasetlerin mehuza ricalin hatt-ı hareketi hep bu sözden ibaretse vay silah ile durdurulacak sulha! Vay barutla tüfenkle, topla, gülle ile elde edilecek salaha!." Silah ile barışın idame edilemeyeceğini vurgular.²⁵

Son bölüm "Artık bulutlardan ininiz!" sözüyle başlar. Yazar gençler için yazılan bu bölümde, onların zevk ve sefa içinde yaşamalarını, çoğu şeyden zevk alarak sürekli şiir yazmalarını eleştirmiştir. Gençler eğer yarın hükümeti eline alacaksa hayal ile değil hakikatle uğraşmalı, hükümeti idare edecekse artık bulutlardan inmeli. "El-hâsıl bir genç şu asırda edebiyattan, eşârdan evvel, fenn-i celil-i serveti, ilm-i âli sanatı okumalı; mutlak ve her şeyden akdem bunlarla iştilal etmeli ve yine lacivert ufuklara, mai semalara suudu da unutmamalı. Fakat artık hayalle değil, fenn ve marifet sayesinde." Hayalle yaşamak yerine fen ve marifet sayesinde gerçeğe dönmelidir.²⁶

Muharrirlik bu denli önemlidir ve bu yolda yürümek isteyen gençlere böyle öğütler verecek bir kitaba ihtiyaç vardır. Bunu, Mehmed Fevzi'nin şaşkıncı, cüssece ince ancak bilgice epey ağır olan bu eserini okuduktan sonra daha iyi anlayabiliriz. Tabi Mehmed Fevzi'nin bu yazdıklarını okurken matbuat âleminin çok önemli bir simasının anılarını da unutmamak gerekir. "Muharrir, Şair, Edib" isimli kitabında matbuata intisabını anlatırken şöyle bir hatırayı nakleder Ahmet Rasim: "Bana bak oğlum, burası feyizli yerdir, Sadrazam Saîd Paşa'lar, Arifi Paşa'lar, Şinasî'ler Münif Paşa'lar... hep buradan yetişmiştir. Sen gel çalış. Bak burada şâir İsmet Efendi gibi büyük bir hoca ondan da istifade edersin, diye teşviklerde bulunuyordu."²⁷

²³ Tartışma hakkında geniş bilgi için bkz. Beşir Fuad, *Şiir ve Hakikat*, Haz. Handan İnci, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

²⁴ M. Fevzi, *age.*, s. 33-37.

²⁵ M. Fevzi, *age.*, s. 38-42.

²⁶ M. Fevzi, *age.*, s. 43-46.

²⁷ Ahmet Rasim, *Muharrir, Şair, Edib*, Haz. Kâzım Yetiş, Tercüman 1001 Eser- Kervan Kitapçılık, İstanbul 1980, s. 91.

(Rasim, 1980: 91). Öyleyse feyiz alınan yerden, feyiz alabilecek yeni insanlara her zaman ihtiyacımız vardır. İşte Mehmed Fevzi'nin de kitabını bu amaca yönelik oluşturduğu görülür.

Sonuç

Kırşehirli Mehmed Fevzi'ye ait olan, Millî Kütüphanede bulunan ve bu güne kadar üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapılmamış olan bu eser, bu çalışma sayesinde literatüre kazandırılmıştır. Eserin yazarının Kırşehirli olması çalışmamıza ayrı bir değer katmıştır. Kırşehir'e ait olan fakat çok gün yüzüne çıkarılamayan bir değer olan Kırşehirli Mehmed Fevzi'nin varlığına dikkat çekilmiştir.

Mehmed Fevzi'nin oldukça sade bir dille yazdığı bu eser, okunduğunda anlaşılabilir nitelikte bir eserdir. Anlatım içinde hiçbir süse rastlanmaz, evet Osmanlıca kelimelere rastlanır ancak bunlar cari dil içinde kullanılan kelimelerdir. Bunun dışında Osmanlıca kelimeler yerlerini Türkçe olanlara terk etmiştir.

Yukarı da belirttiğimiz gibi cüssece ince, bilgice şişman olan bu eser oldukça şaşırtıcıdır. Okunduğunda görülecektir ki doğru düzgün bir eğitimden geçmemiş olmasına rağmen Mehmed Fevzi kendisini oldukça iyi yetiştirmiş bir kişidir. "Muharrir, biraz dalgın, biraz şaşkın, biraz da taşkın olur!" gibi edebî değeri olan bir dille yazabilmektedir. Daha şaşırtıcı olanı devrinin matbuatındaki pek çok tartışmanın bu küçük kitapta kendine yer bulabilmesidir. Mesela "Yükselmek için alçalmak lazımdır." makalesi, bir nevi o dönemin "hayaliyun-hakikiyun" tartışmasının özeti gibidir.

Yine bir başka konu savaş ile ilgili Mehmed Fevzi'nin söyledikleridir. Bu konu yirminci yüzyıl boyunca tartışma konusu olmuştur. Fevzi'nin görece erken bir dönemde konuyla ilgili söyledikleri, savaş karşıtlığı, demirden silah yerine orak yapılmasını teklif etmesi şaşırtıcı, düşündürücü, öğreticidir. Bu konu sonraki dönemde de edebiyatta yankısını bulmuştur. Mesela Orhan Veli'nin "Arzulu mudur acaba bir tank rüyasında/ ve ne düşünür tayyare yalnız kaldığı zaman" diye başlayan şiirini Mehmed Fevzi'nin savaş ile ilgili makalesiyle yan yana okursak demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

Kaynakça

- Ayverdi, İlhan. *Kubbealtı Lugati Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Bilnet Matbaacılık, 2. baskı, İstanbul 2011.
- Bağcı, Rıza, *Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, Kaynak Yayınları, İzmir 1996.
- Fuad, Beşir, *Şiir ve Hakikat*, Haz. Handan İnci, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.
- Huyugüzel, Ö. Faruk, *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. baskı, Ankara 2000.
- İskit, Server, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, 1943.
- İskit, R. Server, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2000.
- Levent, Ağâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. baskı, Ankara 1972.
- Oğuz, Ahmet, "Kırşehirli Mehmet Fevzi Efendi (?-8 Mayıs 1915) ve Gazeteciliği", *Cappadocida Journal of History and Social Sciences*, C. 1, s. 14-19.

Okay, Orhan, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

Özlük, Nuran, "Kullanımlık Metinden (Gebrauchstexte) Edebî Metne veya Edebî Metinden Kullanımlık Metne: İki Şehid-i Aşk", *Journal of Strategic Research in Social Science*, C. 3, S. 1, 2017, s. 21-30.

Rasim, Ahmet, *Muharrir, Şair, Edib*, Haz. Kâzım Yetiş, Tercüman 1001 Eser- Kervan Kitapçılık, İstanbul 1980.

Şahabeddin, Cenab, *Evrâk-ı Eyyâm*, Haz. Hasan Akay, Timaş Yayınları, İstanbul 1998.

Yalman, Ahmet Emin, *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, Çev. Birgen Keşoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.